

materii, plné dlouhých barokních citátů (které se občas znovu, dosti neúčelně, v úplnosti opakují v dopisech), poněkud ztrácí. Postrádáme historické souvislosti zejména Weiseho díla, ale např. také informace o místech pobytu obou pisatelů či úvahy o jazyku obou autorů. Jistě by rovněž bylo lze zobecnit poznatky o učené komunikaci 18. století, o distribuci dopisů, o jejich obsahu, o autorské stylizaci, tj. o otázkách, jimiž se badatelé v poslední době dost intenzivně věnují, jako jen namátkou Thomas Wallnig na materiálu z benediktinského prostředí.

Všechny vydané dopisy jsou dle možností opatřeny věcnými komentáři — editoři se snaží identifikovat zejména díla, o nichž si Weise s Balbínem psali, někdy ovšem bez zdůvodnění tohoto ztotožnění (např. na s. 76, Weiseho dílo *De Poesi*), jindy nám vysvětlení narážek úplně chybí: je ale pochopitelné, že ne všechny zmiňované osobnosti a reálie lze dnes rozklíčovat. Nejzávažnější výtku je však třeba vznést vůči řemeslnému zpracování edice: jak upozornila už K. Valentová, vydavatel nerozlišuje, zda listy vydává z opisů či autografů, a vůbec necharakterizuje své postupy při vydávání raně novověkého latinského textu, který jistě upravoval, přibližoval dnešnímu úzu (psaní velkých písmen, zachycení skupiny *-qv* jako *-qu* atd.). Proto vlastně nelze dané texty brát jako edici úplně spolehlivou. Vnímání textů také poněkud komplikuje skutečnost, že nebyl zvolen přístup zrcadlové edice: často dosti rozsáhlé dopisy jsou řazeny za sebou, což neusnadňuje srovnání originálu a německého překladu. Nemění to ovšem nic na tom, že Rautenstrauchovu přesnému překladu nelze takřka nic vytknout.

Přílohu k edici tvoří výběr z textů a listů týkajících se spolupráce Balbína s Weisem, mj. je otištěna Balbínova elegie nad smrtí Ferdinanda IV., Weisova vyjádření a posudky na Balbínova díla či Balbínovy dopisy O. Menckemu, editorovi *Act Eruditorum*.

Navzdory předneseným výtkám lze zdůraznit, že takto shromážděná korespondence skýtá cenný vhled do Balbínova a Weisova literárního i vědeckého působení. Ukazuje jejich pracovní postupy, reflexi vlastní práce, rezonanci, kterou Balbínovo dílo v evropském rámci mělo, mj. ale také tu a tam půvabné detaily z jezuitské či řeholní každodennosti. Richter a Rautenstrauch přinášejí bohatý materiál k dosud méně známé stránce mezikonfesionálních a česko-(lužicko)saských kulturních kontaktů doby barokní, který přímo volá po dalším, důkladnějším zhodnocení.

Jan Zdichynec

Jugendbegegnung anlässlich der Gedenkstunde des Deutschen Bundestages zum Tag des Gedenkens an die Opfer des Nationalsozialismus am 27. Januar 2016 (Berlín, 22.-27. ledna 2016)

Každoročně pořádaná akce německého Bundestagu — *Jugendbegegnung* — dala již p dvacáté dohromady skupinu takřka osmdesáti jedinců z více než desítky různých zemí. Jako každý rok se organizátoři zaměřili na jedno z dalších témat historie druhé světové války a s ní spojeným nacionálním socialismem. V posledních třech letech se tato setkání mládeže týkala spíše konkrétních vztahů nacistického Německa vůči zemím jako Polsko, Ukrajina či Sovětský svaz. Tento rok byly centrem zájmu nucené práce. Téma, které v sobě spojilo osudy příslušníků všech národů, jež se *Jugendbegegnung*

2016 zúčastnili. Program celé akce vznikl jako jeden ze způsobů vzdělávání mládeže, která se zajímá o svou novodobou historii a sama se často angažuje v šíření povědomí o ní. Současně tak rovněž mnohdy kriticky vystupuje proti jakékoli formě rasismu či antisemitismu. Časově je akce koncipována tak, aby poslední den setkání připadl na 27. ledna — den, kdy roku 1945 osvobodila sovětská armáda nacistický koncentrační a vyhlazovací tábor Osvětim. Od vyhlášení valného shromáždění Organizace spojených národů roku 2005 je toto datum současně mezinárodním dnem památky obětí holokaustu.

Motivací a jednotícím prvkem letošní skupiny čítající pětasedmdesát lidí z celkem jedenácti národů ve věkovém rozmezí od sedmnácti do čtyřiaadvaceti let byl tedy v první řadě zájem na zachování lidskosti ve světě, a to právě připomínáním si dnů, kdy byly její zásady porušovány. Kořeny těchto postojů jsou v některých případech hlubší než „jen“ samotný zájem. Někteří z účastníků chtěli zjistit více o ztrátě prarodičů a známých. Jiní hledali stopy, jež po sobě jejich blízcí zanechali. Zjišťovali, kde se zakončila či mohla zakončit jejich životní cesta. Někteří ze zástupců Německa se v rámci programu *Freiwilliges Soziales Jahr* angažují v památnících bývalých koncentračních táborů, kde provádí jejich návštěvníky. Jsou to například Bergen-Belsen, Ravensbrück, Dachau nebo v rámci programu navštívené Mittelbau-Dora. I prostřednictvím těchto organizací byli jednotliví členové na toto setkání vysláni. Jiné vybrala jejich vysoká škola, kterou s touto nabídkou Bundestag oslovil. Jednalo se například o účastníky z pařížské Sorbonny, univerzity v Regensburgu, ale i studentky historie pražské Filozofické fakulty, jimž účast ve spolupráci s Ústavem českých dějin zprostředkoval Památník Terežín.

Program celého *Jugendbegegnung* probíhal v šesti dnech. Příprava na něj se ale netýkala jen organizátorů, ale samozřejmě i účastníků. Před odjezdem jsme všichni obdrželi poštou výchozí materiály svázané do celkového počtu 245 stran. Obsahovaly okopírované články historiků uvádějící do tématu nucených prací i naprosté nováčky, brožury k jednotlivým místům, která jsme se chystali navštívit, příběhy a výpovědi konkrétních lidí, jež si nucenou prací prošli, ale i dokumenty reflektující poválečnou situaci.

Krátce po příjezdu jsme již podle předem určeného rozdělení vytvořili šest skupin vedených šesti vedoucími. V těchto uskupeních jsme setrvali až do konce zájezdu. Díky menšímu počtu lidí jsme mohli snadněji a současně otevřeněji diskutovat o zážitcích a informacích, kterých jsme byli po každém dni plní. Naše první otázka k zodpovězení a současně i zamyšlení se týkala toho, co vlastně nucená práce je, co si pod tímto pojmem můžeme představit, co o ní sami víme a zda v nějaké formě přežívá ještě dnes.

Po této úvodní, spíše teoretické části nabývání nových poznatků o nucených pracích měly být naše vědomosti o nich umocněny místem, kde ke všemu, o čemž jsme doposud jen slychali a četli, skutečně docházelo. Z Paul-Löbe-Haus, funkční budovy německého Bundestagu, jsme se přesunuli do města Nordhausen ležícího ve spolkovém státě Durynsko. V jeho blízkosti se nacházel koncentrační tábor Mittelbau-Dora.

Mittelbau-Dora byl založen v srpnu 1943 jako vedlejší tábor koncentračního tábora Buchenwald s označením „Pracovní tábor Dora“. Po jednom z britských vzdušných náletů na Peenemünde u Baltského moře došly nacistické špičky k rozhodnutí, že nejjistějším způsobem, jak se vyhnout ohrožení výroby Hitlerových „Wunderwaffen“,

bude její přesunutí do podzemí. V kopcích u Mittelbau-Dora byly již dříve vytvořeny podzemní štoly, které do této doby sloužily k úschově pohonných látek wehrmachtu. 28. srpna 1943 došlo k prvnímu přesunu vězňů ze 70 kilometrů vzdáleného Buchenwaldu. Tito byli nasazeni na rozšiřování komplexu štol, v nichž současně začala výroba „Wunderwaffen“ — „Vergeltungswaffe“ 1 a 2, s jejichž pomocí chtěl Hitler dosáhnout svého plánu na „Endsieg des Krieges“. Již na konci téhož roku bylo v táboře na deset tisíc vězňů. Během osmnácti měsíců, které zbývaly do konce války, prošlo táborem Dora na šedesát tisíc lidí až z padesáti různých národů, z nichž přinejmenším jedna třetina v důsledku nelidských pracovních a životních podmínek zahynula. Štolní systém dnes tvoří patnáct kilometrů rozsáhlý komplex. Po osamostatnění Mittelbau-Dora na podzim roku 1944, kdy se stal plnohodnotným koncentračním táborem, došlo k rozšíření jeho vlivu i do nejbližšího okolí. Byla tak vytvořena síť jakési koncentrační krajiny, která se skládala až ze čtyřiceti menších vedlejších táborů. Jedním z nich byl například vedlejší tábor Ellrich-Juliushütte určený pro osm tisíc mužských vězňů.

Po dvou dnech strávených poznáváním okolí města Nordhausen jsme se opět vrátili do Berlína. Zde jsme se s drobným časovým odstupem pokoušeli reflektovat nejsilnější zážitky, prožitky a dojmy z posledních dnů. Na většinu z nás nejsilněji zapůsobil komplex podzemních štol, neboť právě uvnitř nich jsme dosyta zakusili pocit oné malosti, který v nás vyvolala celková monumentalita tohoto místa. Jiní se podívovali nad tím, že se v táboře nacházela místa „zábavy“ jako kina či nevěstince. Zmiňován byl také pocit naprosté paradoxnosti, když jsme v krematoriu mohli pozorovat na stěnách pokoje esesmana, který měl na starost spalování těl vězňů, namalované roztomilé kvítky v pastelových odstínech. Mě osobně na tomto místě zaujal nápis na oprýskané zdi, který česky hlásal „sláva československým antifašistům, kteří dali svůj život pro svobodu jejího domova“. Můj zájem o zjištění, jak se zde ona slova ocitla, současně umocnil fakt, že dvě gramatické záležitosti v něm zcela neseseděly a nahrávaly by domněnce, že byl vytvořen spíše Němci než Čechy (konkrétně předložka „pro“ by v tomto kontextu odpovídala německému „für“, ale v češtině se tato vazba tvoří pomocí předložky „za“). Záhada měla rychlé rozuzlení, když jsme se dozvěděli, že nápis pochází až z padesátých let, kdy doplňoval výstavu, jež zde svého času připomínala československé vězně, kteří táborem prošli. Další zase zdůraznili své zděšení, jež zažili na místě jednoho z vedlejších táborů, které jsme v okolí poznávali. Zde se v blízkosti pamětního kamene připomínajícího oběti, jež zde zahynuly, nacházelo dětské hřiště. To, jak jsme se později dozvěděli, leží na místě bývalého Apellplatzu. Místa, kde vězni hodiny stáli každé ráno a večer, a současně na nich docházelo k veřejným opravám.

V rámci svých skupin jsme často vedli podnětné diskuze, během nichž jsme například argumentovali pro vinu či nevinu osob, jež se nějakým způsobem podíleli na fungování nacistické moci, ale vlastně se k jejich ideologii ani hlásit nemuseli. Kupříkladu jsme takto zmínili strojvůdce vlaku, který deportoval vězně do koncentračních táborů, či pekaře, jenž zásoboval tábory chlebem pro vězně. Jiná debata se týkala rozdílu našeho vnímání slov „Gedenkstätte“ a „Erinnerungsort“. Závěrem celého povídání o připomínání památky obětí a jejich uctění jsme dospěli k názoru, že historie a vše, co si v souvislosti s ní připomínáme, je ve skutečnosti obrazem sou-

časné společnosti. Je obrazem národní kultury, aktuálního politického smýšlení mas a toho, na co je v dnešním světě kladen důraz. Vnímání naší historie vypovídá tedy často daleko více o dnešku než o minulosti jako takové.

Jugendbegegnung nám ve svém průběhu poskytlo kromě faktických historických informací také cyklus tří přednášek, které se zabývaly výhradně spojitostí nucených prací s dneškem. Například když nám historik Cord Pagenstecher představoval mobilní aplikaci, jíž byl spoluvůrcem a díky níž se může člověk vydat na cestu po stopách nucených prací v Berlíně. Je doplněna o historické informace, množství fotografií i zvukové záznamy s konkrétními pamětníky vztahující se vždy ke konkrétním místům. S celkovým počtem tří tisíců míst, kde v hlavním městě docházelo během druhé světové války k nuceným pracím, by si člověk na poznávání historie města měl vyhradit rozhodně více než jen jedno odpoledne. Další z přednášek se věnovala programu probíhajícímu od roku 2000 do roku 2006 na odškodnění všech totálně nasazených. Až po více než padesáti letech se ti, kteří si nucenou prací prošli a o odškodné se přihlásili, dočkali určité formy omluvy za prožitá příkoří. Poslední přednáška z cyklu se věnovala skutečnosti, že nucená práce není jen věcí minulosti, ale bohužel i v současném světě pozorovatelnou přítomností.

V průběhu našeho pobytu v Berlíně jsme navštívili další z míst, které je spojeno s historií nucených prací. V Schöneweide se nachází sedm zachovalých a jen minimálně pozměněných budov, v nichž byli ubytováni zdejší — na rozdíl od Mittelbau-Dora — totálně nasazení z řad civilního obyvatelstva. Jeho poloha byla zcela strategická, neboť skoro na dohled odtud se nacházely závody AEG či Pertrixu, kde muži, ženy i děti každý den odpracovávali své jedenáctihodinové směny. Pracovní podmínky závisely na tom, k jaké skupině civilních pracovníků se daní lidé mohli řadit. Největší skupinou byli takzvaní „Ostarbeiter“ ze Sovětského svazu, kteří museli pro rozlišení nosit na oblečení značku „Ost“. Pracovníci z Polska měli na hrudi přišpendlené velké „P“. Poslední skupinou byli „Westarbeiter“, jejichž postavení bylo lepší. Mohli se volněji pohybovat, každodenní šikaně byli vystavováni pouze zřídka a například při práci s nebezpečnými látkami jako byly kyseliny či rtuť mohli používat rukavice a ochranné oblečení. V dnešním prostoru těchto ubytovacích zařízení se nachází výstava vztahující se jak konkrétně k Schöneweide, tak i ke zbytku pracovních táborů.

Jedním z nejmotivnějších zážitků celého programu bylo samozřejmě setkání s pamětníky. Pamětnice Regina Lawrowitsch, původem z Běloruska, během dvou hodin popsala nejtěžší etapu svého života. Jako desetileté děvče byla odvečena, bez rodičů a jakýchkoli příbuzných, na nucené práce do Francie. Hladovějící a mrznoucí, osamocená mezi všemi těmi dospělými, se spolu s nimi měla na stavbě ohánět rýčem a lopatou. Teprve když padla vyčerpáním, byla přesunuta na pomocné práce do kuchyně. Přiznala se nám k tomu — a současně se nám za to omluvila –, jak byla kvůli boji o přežití nucena krást a žebrať. Vyprávěla nám, jak jí dvě německé ženy darovaly na ulici jablko. A jak si od té doby vždy, když cítí jeho vůni, na ně vzpomene. K závěru zcela mimochodem poznamenala, že celých padesát let o této části svého života neřekla živé duši. Poprvé o nich promluvila před necelými patnácti lety, kdy tím zaskočila svého manžela, děti i vnoučata. „Německo už se ze své lekce poučilo. A ví, že se tyto zřůdnosti nesmí už nikdy opakovat,“ ukončila své vyprávění.

Vyvrcholením celého setkání mládeže byla *Gedenkstunde* v německém parlamentu, na níž nechyběli jak kancléřka Angela Merkelová, tak spolkový prezident Joachim Gauck. Čestným hostem byla tento rok doktorka Ruth Klüger. Rakouská rodačka, která byla kvůli svému židovskému původu deportována do Osvětimi, a poté, co přežila pochod smrti, emigrovala v roce 1946 do Ameriky, vystudovala germanistiku a stala se tamější nejznámější germanistkou. Kromě výuky na nejprestižnějších amerických univerzitách celosvětově proslula jako autorka díla *Weiter leben*, v němž popsala své zážitky z války. Po svém projevu v parlamentu, kdy jí celý sál tleskal vstoje, se společně s prezidentem Bundestagu Norbertem Lammertem zúčastnila diskuse pořádané jen pro naši skupinu, během níž jsme jim mohli klást své dotazy.

Pro mne osobně bylo *Jugendbegegnung*, těchto šest dní v měsíci působících jako měsíc v šesti dnech, jednou z největších zkušeností v mém životě. Obohatilo mě nejen o nové poznatky, v jejichž prohlubování mám v plánu dále pokračovat, ale současně mě i ze všeobecnějšího hlediska — jakožto studentku historie a germanistiky — nasměrovalo a ukázalo mi nové cesty, kterými bych se v budoucnu ráda ubírala.

Andrea Stehlíková

Rethinking the Republic of Letters. New Tools, Models and Methods to Serve New Scholarly Aspirations (Warszawa, 12.-14. června 2016)

Třídenní workshop pořádala fakulta *Artes liberales* varšavské univerzity, zejména díky zprostředkování Anny Skolimowské, která se dlouhodobě věnuje vydávání korespondence polského humanisty Ioanna Dantisca (1485–1548). Jeho náplní byly v současné době tak aktuální *digital humanities*, respektive uplatnění rozmanitých moderních nástrojů při edicích raně novověkých textů, shromažďování dat o edicích a jejich další valorizaci. Během jednání se prolínaly jednak sekce věnované plánování rozmanitých projektů v rámci evropského financování (European Letters Online, Horizon 2020, Hera), věcné příspěvky historiků, knihovědců, filologů a literárních vědců a konečně vystoupení odborníků na digitalizaci a moderní média. Za všemi vystoupeními přitom tkvěla otázka, jak zpřístupňovat bohaté dědictví písemné kultury raného novověku modernímu recipientovi — a zároveň, jak pro financování náročného a nutně dlouhodobého výzkumu získat relevantní autority. Workshop, kde byli zastoupeni odborníci z Polska, Rakouska, Německa, Anglie, Nizozemí, Itálie, České republiky nebo Slovenska přitom jasně ukázal nezbytnou cestu evropeizace tohoto výzkumu.

Např. byla rozebírána otázka utváření a ukládání dat získaných rozbořením korespondence (tzv. Hydra platform, <http://projecthydra.org>), otázka normalizace dat (jako rozmanité formy osobních a místních jmen a jejich sjednocování), fungování různých digitálních veřejných knihoven (Stanford Digital Library, Oxford eResearch Center) apod. Dr. Vladimír Urbánek (Filozofický ústav AV ČR) představil rozbíhající se projekt CERIDAH (Centre for Excellent Research in Digital Arts and Humanities), jehož nositeli jsou Akademie věd České republiky (především její knihovna), Univerzita Karlova v Praze a České vysoké učení technické v Praze a který spolupracuje mj.